
Body-Space-Place Interaction And New Possibilities In 21st Century Architecture

21. Yy. Mimarlığında Beden-Mekan-Yer Etkileşimi ve Yeni Olasılıklar

Setenay Demir

İstanbul Esenyurt Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi

ÖZ

Tarihsel süreç içerisinde mekanın, insanoğlunun ilk mimari refleksi varsayılan barınma eylemi doğrultusunda ortaya çıktığı düşünülmektedir. Geçmişten günümüze mimarlık disiplinde insanoğlunun içinde barındığı temel unsur ‘mekan’dır. Bu nedenle mekanın yere doğru kavramsallaşma serüveni üzerine tartışmaların geçmişi, multi-disipliner perspektif çerçevesinde çok eski dönemlere kadar uzanmaktadır. Mekan üzerine çeşitli kuramcılara ait çok sayıda entelektüel yaklaşım bulunmaktadır. Çalışma kapsamında, öncelikle beden, mekan ve yere dair tarihsel ve kavramsal çözümler yapılacak, sonrasında kavramların birbiriyle olan etkileşimi ve kavramlar arası dönüşümlere dikkat çekilecektir.

Descartes’e göre mekan içindeki maddeler ve bu maddelerin uzamsallığı ile vardır. Ona göre insan ya da madde mekanda olan uzantılar ile anlam kazanmaktadır. Bu uzantılar mekanı meydana getirmektedir ve mekan boş değildir. Çağdaş bilimsel yaklaşımlar mekanı bir varlık-cisim biçimi olarak değil, bir ilişkiler bütünü olarak görmektedir. Bu bağlamda Arnheim, mekanı bir ilişkiler bütünü olarak iki ayrı yaklaşım aracılığıyla ele almaktadır. Birinci yaklaşımda; mekan, kendini kapsayan bir varlık, sonlu veya sonsuz bir boş araç olarak nesnelere dolmaya hazır bir alan olarak düşünülmektedir. İkinci yaklaşımda ise nesnelere, öğelerin oluşturduğu mekan tanımı oluşmaktadır. Öyle ki, fiziksel mekan, içindeki öğeler, ölçülebilir uzaklıklar ve içindeki nesnelere karşılıklı ilişkileri aracılığıyla belirlenmektedir (Arnheim, 1977). B. Zevi (2015), ise mimariyi bir mekan yaratma sanatı olarak değerlendirmektedir.

Mimari üretim biçimlerinin bir yanı, doğa bilimleri, sanat, gerçeklik alanı, ve insanbilimlerinin kapsamaktadır. Mimari üretim pratiklerini anlamada ve açıklamada toplumun en küçük ölçeği olan insan bedeninin ve zihninin mekanla kurduğu ilişki önem taşımaktadır. İnsan bedeni, ilksel nitelikli mekansal oluşumdur. Beden, mekanın öznesi konumundadır. Bu bağlamda Tschumi'nin (2018), ifade ettiği gibi; insan bedeni, mimarlığın başlangıç ve varış noktası olarak değerlendirilmektedir ve beden, mekansal düzeni, birtakım eylemler aracılığıyla bozduğu savunulmaktadır. 21. yy. mimari üretim pratikleri, beden, tasarlanan mekanın ötesinde kesintisiz performatif bir ilişki biçimi olduğu düşünülmektedir. Lefebvre, beden, kendisini de mekan olarak ele alarak beden ve mekan arasında doğrudan bir ilişki olduğunu ifade etmiştir. Kısaca, mekanın öznesi olan bireyin varlığından söz edilebiliyorsa ve mekanı algılıyorsa, duyumsuyorsa o noktada mekandan söz edilebilir. Bedenin 'yer'siz varlığını sürdürebileceği bir mekan yoktur.

Mekan ve yer kavramlarını net bir sınır çizgisi ile birbirinden ayırtmak kolay değildir. Fakat kavramların özünde büyük ölçüde farklılıklar bulunmaktadır. Genel görüş olarak, mekan kavramının soyut olarak algılanan salt bir boşluk olabileceği, yer kavramının ise insan bedeninin deneyimini barındıran bir başka deyişle beden tarafından anlam yüklenen mekanlar olduğu görüşü hakimdir. Cresswell (2004) için *"yer", insanların, öyle ya da bir başka türlü, ilişki kurdukları, değiştikleri, bağlandıkları mekânlardır; anlamlı konumlardır"*. Bunun yanı sıra deneyimin olmadığı düşünülen mekanları 'yok-yer' olarak niteleyen bir nosyon da bulunmaktadır. Ancak diğer taraftan deneyimin olmadığı düşünülen mekanlarda bile gözle görülemeyen bir deneyim mümkün olduğunu savunan yaklaşımlar bulunmaktadır. Yer, özünde ev kavramı ile ilişkilenebilir. İnsanoğlu tarafından en çok bilinen ve en temel yer örneği ise 'ev'dir. David Seamon (1979) da, insanlar için ev kavramını, *dış dünyanın kargaşasından çekilmesini ve sınırlı bir mekanda olup bitenler üzerinde kontrol oluşturmasını sağlayan, mahrem bir dinlenme yeri olduğunu düşünür. "Ev insanın "kendisi" olduğu "yer"dir"* şeklinde ifade etmektedir.

Geçmişten günümüze kadar yapılan bilimsel çalışmaların ortaya koyduğu üzere; beden, mekan ve yer kavramlarının anlamların yitirilmemesi amacıyla birbirine entegre biçimde tanımlanmaları gerekmektedir. Mekan, beden ve yere dair kavramsal ve tarihsel çözümler, tartışmaların henüz bir sonuca ulaşmadığını ve geleceğin mimari üretim pratiklerine yönelik potansiyeller barındırdığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Beden, Mekan, Yer, Ev, Deneyim

Kaynakça

- Arnheim, R. (1977). *The Dynamicsof Architectural Form*. University of California Press. London.
- Cresswell, T. (2004). *Place: A Short Introduction*, Blackwell Pub. USA.
- Descartes R., (1998), “The World And Other Writings”, Ed. by Gaukroger S., 1st Edition, Cambridge University Press, (Orjinal Yayın: 1662)
- Leach, N. (1997). *Rethinking architecture: A reader in cultural theory*. London: Routledge.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekanın Üretimi*. Çev.: Ergüden I., Sel yayıncılık. İstanbul.
- Rasmussen, S. E. (2010). *Yaşanan Mimari*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Seamon, D. (1979), *A Geography Of The Lifeworld*, St. Martin's, New York.
- Tschumi, B. (2018). *Mimarlık ve Kopma*. 1. Baskı. Janus Yayıncılık. (Orijinal Yayın: 1996)